

بررسی تصاویر ذهنی ارزیابانه شهروندان در کناره رود کارون (نمونه موردی: حدفاصل پل سفید و پل طبیعت)

Investigating the Evaluative Mental Image of Ahvaz Citizens Along Karun River (Case Study: The Enclosure Between White Bridge and Nature Bridge)

محمد دیده بان^۱ (نویسنده مسئول)، شیرین سردار موری^۲، پریسا انصاریان^۳، پرنیان زاده مراد^۴

تاریخ ارسال:	تاریخ بازنگری:	تاریخ پذیرش:	تاریخ انتشار آنلاین:
۱۳۹۷/۰۵/۳۱	۱۳۹۸/۰۷/۱۰	۱۳۹۹/۰۲/۱۵	۱۳۹۹/۱۰/۰۱

چکیده

تصاویر ارزیابانه، انعکاسی از تصویرهای ذهنی مؤثر عمومی شهر هستند. این تصاویر، تصوّر سودمندی از کیفیت درک شده از عناصر غالب شهر را ارائه می‌دهند. پژوهش حاضر با هدف بررسی تصویر ذهنی شهروندان اهوازی نسبت به عناصر موجود در کناره رودخانه کارون، صورت گرفته است. معیارهای این بررسی، صفات ارزیابانه‌ای چون: آرامش‌بخشی، ایمنی، رضایت‌بخشی، تحریک‌کنندگی، هیجان‌انگیزی محیط و موردعلاقه بودن، هستند. بخش اعظم این نوشتار با استفاده از تحقیقات میدانی و بکارگیری پرسش‌نامه، صورت گرفته است و جامعه آماری آن افراد مراجعه‌کننده به کناره رود کارون حدفاصل پل هفتم و پل طبیعت می‌باشد که نمونه‌های آماری تحقیق، مجموعاً ۱۸۶ نفر از این افراد است. داده‌ها با هدف بررسی تصویر ذهنی افراد جمع‌آوری شده است و میزان مطلوب یا نامطلوب (تأثیرگذار) بودن این تصاویر با استفاده از پرسش‌نامه و تحلیل آن‌ها با استفاده نرم‌افزار SPSS 20، صورت گرفت. بنابراین نگارندگان جهت رسیدن به هدف تعیین‌شده و بر اساس انتخاب روش، میزان تأثیرگذاری تصاویر ارزیابانه ذهنی را به صورت کمی مورد بررسی قرار داده‌اند، البته با توجه به ماهیت موضوع، مطالعات کیفی آتی نیز می‌تواند در بهبود و تکمیل نتایج این تحقیق مؤثر واقع گردد. در نهایت یافته‌های تحقیق نشان داد که، عموم شهروندان در جذابیت و عدم جذابیت بصری فضاها اتفاق نظر دارند و طی بررسی‌های صورت گرفته، تصویر ذهنی شهروندان اهوازی با توجه به صفات ارزیابانه نسبت به محیط به گونه‌ای است که فضاهای با عملکردهای متفاوت و با کیفیت‌های محیطی بالا، تصاویر ذهنی مثبت قوی و فضاهای باکیفیت محیطی پایین، تصاویر ذهنی ارزیابانه مثبت ضعیفی را در ذهن شهروندان ایجاد می‌کنند.

واژه‌های کلیدی:

تصویر ذهنی ارزیابانه، فضای شهری، شهروندان اهواز، رودخانه کارون.

۱. استادیار، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه صنعتی جندی شاپور دزفول، خوزستان، ایران. mdidehban@jsu.ac.ir

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه صنعتی جندی شاپور دزفول، خوزستان، ایران. shirin.sardar.m@gmail.com

۳. دانشجوی کارشناسی ارشد معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه صنعتی جندی شاپور دزفول، خوزستان، ایران. p.ansarian@yahoo.com

۴. دانشجوی کارشناسی ارشد معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه صنعتی جندی شاپور دزفول، خوزستان، ایران. parnian_z@yahoo.com

۱- مقدمه

برای شناخت ساخت اصلی محیط نیاز به روش‌شناسی صحیح و منطقی است که با تدوین معیارهایی بتوان اجزا و عناصر آن را شناسایی و ویژگی‌ها و محدوده کالبدی آن را مشخص کرد. یکی از راه‌های افزایش کارایی ساختار اصلی، توجه به الگوهای رفتاری و تصویر ذهنی پس از آن در طراحی این ساختار است. فرم کالبدی شهرها در ذهن استفاده‌کنندگان از آن (متناسب با انگیزه‌ها، فرهنگ و...) به صورت کلیتی ساده شده، شکل می‌یابد و از آن پس، هرگونه رفتار و فعالیتی به شدت متأثر از آن خواهد بود. این کلیت شکل یافته که «تصویر ذهنی» نامیده می‌شود تحت تأثیر عوامل متعددی از جمله ارزش‌ها و انگیزه‌های جمعی و فردی شکل می‌گیرد. پاکزاد معتقد است «محیط می‌تواند خاستگاه ادراک، بازشناسی، اثرگذاری و رفتار فضایی باشد.» دو مورد اخیر به شدت تحت تأثیر الگوی ذهنی فرد یا جمع هستند. خود این الگوها، با نیازها و انگیزه‌های انسانی در تعامل هستند. همین الگوها هستند که در نهایت ادراک انسانی را تکمیل می‌کنند. به این ترتیب چرخه‌ای میان ادراک، رفتارهای فضایی و الگوهای ذهنی به وجود می‌آید (Pakzad, 2006: 49). در واقع محیط پیرامون همواره بر رفتار و فرهنگ انسان تأثیر می‌گذارد. به طور کلی یک شهر به عنوان "دربدارنده" یا "طرف" می‌تواند شرایط مختلفی را برای "مظروف" فراهم کند. در طول تاریخ، تعامل انسان با محیط پاسخی برای نیازها و انتظاراتش بوده است، که نتیجه آن شکل فضایی و فیزیکی است که به محیط می‌بخشد (Najafi & Charmini, 2015: 43).

منظر شهر بدین خاطر اهمیت دارد که می‌تواند منبع رضایت مردم و یا مرهمی برای نگرانی‌های روزانه زندگی باشد. شکل دادن مجدد شهر باید به وسیله برنامه بصری هدایت شود. برای تدوین چنین برنامه‌ای باید بدانیم که مردم چگونه، منظر شهر و معنای آن را ارزیابی می‌کنند (Lynch, 1960: 116). تحقیقات اندیشمندی چون لینچ اشاره دارند که انسان‌ها با استفاده از تصویر ذهنی خود از ساختار شهر، به جهت‌یابی و انتخاب مسیر می‌پردازند. بنابراین ضروری است در برنامه‌های شهری به تصویر ذهنی استفاده‌کنندگان از شهر توجه شود تا کارایی ساختار اصلی به منظور پشتیبانی از الگوهای رفتاری ساکنان تقویت شود.

به این ترتیب می‌توان با بررسی میزان انطباق تصویر ذهنی محرک در کناره‌ی رود کارون و ساختار اصلی طراحی شده، تا حدودی به علل مشکلات ساختاری کناره‌ی رود

کارون پی برد. در این تحقیق با ارزیابی تصاویر ذهنی افراد با توجه به ساختار کالبدی محیط، به این مهم پرداخته شد. از این رو سوالات و فرضیه‌های پژوهش به شرح زیر می‌باشد:

۱. متغیرهای تصاویر ذهنی ارزیابانه افراد کدام‌اند؟
 ۲. عوامل و شاخصه‌های تأثیرگذار بر شکل‌گیری تصویر ذهنی ارزیابانه افراد در کناره‌ی رود کارون کدام‌اند؟
- صفات ارزیابانه که شامل: آرامش‌بخش بودن، ایمنی، رضایت‌بخشی، تحریک‌کنندگی، هیجان‌انگیز بودن محیط و موردعلاقه بودن هستند، جزء متغیرهای تصاویر ذهنی ارزیابانه محسوب می‌شوند.
 - کیفیت ویژگی‌های فیزیکی محیط، مانند نوع طبیعت موجود، نحوه‌ی نگهداری و همچنین خوانایی و عدم ابهام ویژگی‌های معنایی محیط، ایجاد احساساتی مانند رضایت‌مندی، اضطراب و ... بر شکل‌گیری تصویر ذهنی ارزیابانه افراد در کناره‌ی رود کارون مؤثر است.

۲- پیشینه پژوهش

شاید اولین کسی که فرآیندهای شناختی، نقشه‌های ذهنی و طراحی برتر را به هم مرتبط کرد؛ لینچ (۱۹۶۰) بود که از درک تصاویری از محیط حمایت کرد که در آن برای بهبود طراحی، مردم زندگی خود و محیطی که در آن زندگی می‌کنند را بهتر درک کنند. «تصویر ذهنی شهر» کوین لینچ یک کار تجربی پیشگام در این زمینه بود. در این مطالعه، لینچ کیفیت محیط بصری را بررسی می‌کند، روش‌های تحقیقاتی جدید و مفاهیم جدیدی مانند راه‌یابی و نقشه‌های ذهنی را معرفی می‌کند. او خوانایی ساختار شهر را از دیدگاه کاربران، ساکنان و استفاده‌آنان از نقشه‌های ذهنی را با توجه به اهمیت نشانه‌های شهری و تصویر ذهنی ساکنان شهر مورد بررسی قرار داد (Same: 10).

واژه تصویر ذهنی به صورت گسترده بعد از انتشار کتاب سیمای شهر کوین لینچ مطرح گردید. مطالعه‌ای که لینچ انجام داد و نتایجی که در قالب عناصر پنج‌گانه سیمای شهر ذکر کرد؛ پیشتر کورت لوین، روان‌شناس آلمانی در نظریه‌ی میدان خود منعکس کرده بود. لوین در این نظریه بیان می‌کند که، مردم محیط اطراف خود را در قالب محدوده‌هایی به ذهن می‌سپارند. لینچ نظریه خود را در سه شهر آمریکا آزمون کرد و به این نتیجه رسید که تصاویر ذهنی شهروندان از شهرهایشان به صورت مجموعه‌ای از نواحی، گره‌ها، نشانه‌ها، لبه‌ها و راه‌های ارتباط دهنده‌ی این عناصر ذخیره می‌شوند. لینچ تصویر روشن از شهر را مایه‌ی آرامش خاطر شهروندان می‌داند. با این حال وی

همبستگی زیادی وجود دارد. هر تغییری در تصور محیط در ادراک مردم از عناصری چون فروشگاه‌ها، پارک‌ها و دیگر امکانات شهری انعکاس یافته یا آن را تحت تأثیر قرار می‌دهد (Daneshgar Moghadam, & Goodarzi, Mostaghimi) 81: 2016). در مطالعاتی دیگر، استفن کار (۱۹۶۷)، به این نتیجه دست یافت که افزایش ارتباط مردم با قرارگاه‌ها و مکان‌های رفتاری و ایجاد روابط متقابل با دیگران، آشنایی و وابستگی به مکان را رشد داده و بنیان‌های عاطفی را مستحکم می‌سازد و اضطراب مردم را کاهش می‌دهد (Daneshgar Moghadam, & Goodarzi, Mostaghimi) 162-163: 2011; Lang, 2011: 82; 2016: دیوید استیا (۱۹۶۹) اشاره کرد، چهار ویژگی اصلی در نقشه‌های شناختی عبارت‌اند از: نقاط، حریم‌ها، راه‌ها و موانع. بین نظریه گشتالت و نوربرگ شولتز (۱۹۷۱) نیز تطابق وجود دارد (Lang, 2011, 158). داگلاس پوکاک و ری هادسن (۱۹۷۸) در تحقیق خود، اهمیت نسبی طبقه‌بندی عناصر تصویر عمومی شماری از شهرها را نشان داده‌اند و یافته‌های آن‌ها علاوه بر تأیید یافته‌های لینچ، بر شخصیت منحصر به فرد شهرها نیز تأکید دارد. بعضی شهرها عناصر ضعیف و برخی دیگر عناصر قوی به همراه دارند، و برخی از شهرها عناصر مثبت زیادی دارند (Same: 161) علاوه بر این موارد، در جدول یک به بررسی و طبقه‌بندی نظرات دیگر محققین داخلی و خارجی در زمینه تصاویر ذهنی پرداخته شده است.

اشاره می‌کند در تحلیل این تصویر نباید از نقش اجتماعی محیطی مشخص نیز غافل بود. محیطی که نام آن بر سر زبان‌هاست و همه با آن مانوس هستند، وسیله‌ای فراهم می‌آورد تا برای مردم خاطرات و نمادهای مشترک به وجود آید؛ این خود به سبب پیوستگی آنان است و ارتباط متقابل آنان را تأمین می‌کند. محیط متشخص زمینه‌ای وسیع فراهم می‌آورد که ایده‌آل‌ها و تاریخ مشترک آدمیان پیوسته و محفوظ بماند (Lynch, 1976: 3).

در مطالعه‌ی دیگر از لینچ (۱۹۶۰) تصاویر ذهنی شهر در سه زمینه‌ی هویت، ساختار و معنا، قابل تحلیل و تبیین‌اند. نکته اصلی مطالعات لینچ تشخیص عناصر ساختار کالبدی شهرها بود که می‌توانند در شهر وضوح و خوانایی لازم را ایجاد کنند. وی نیز اشاره کرد که بین تفاوت‌های فردی و ویژگی‌های نقشه‌های شناختی ترسیم شده، همبستگی وجود دارد. تفاوت‌های فردی فیزیولوژیک، تصور مردم از محیط‌های اطراف را تحت تأثیر قرار می‌دهد. مشاهدات گشتالت در پیرو مشاهدات لینچ بوده است، راه‌ها و لبه‌ها عناصر تداوم‌دهنده هستند.

محل‌ها می‌توانند مجاورت و شباهت عناصر را در یک محدوده‌ی قابل‌رویت نشان دهند. در حالی که نشانه‌ها عناصری دارند که به محیط اطراف خود شباهت ندارند. طی تحقیقات برانا (۱۹۴۸)، لی (۱۹۶۲) و پرتیوس (۱۹۹۷)، بین نظام فعالیت‌ها و تصاویر شناختی مردم از محیط کالبدی،

Table 1: A study of researchers' research on citizens' mental images of the environment

Domestic Researchers	Methodology	Conclusion
Imani et al. (2012)	The statistical population is composed of residents of Sang-e Siah neighborhood and students of Shiraz University, unfamiliar with this neighborhood. It was performed in age groups with an average of 20 years.	People's knowledge of the spaces they interact with is like a map-cognitive maps engraved on people's minds of the environment surrounding them in the routing process.
Kakavand et al. (2013)	SPSS software and Duncan's Multiple Range Test (DMR) and one-way analysis of variance (ANOVA) have been used to evaluate and measure their prioritization criteria ,respectively.	Citizens attribute the low quality of life in these areas to overlooking physical issues of the dilapidated urban fabric (worn-out urban texture) and the poor economic situation of the residents. Nevertheless, environmental and management criteria in urban planners' approach to worn-out textures are unorganized compared to other components.
Abdollahi et al. (2013)	The data were collected through questionnaires and direct interviews. The interviewees were those who happened to pass by the study area.	Major visual, color and architectural elements have the greatest impact on the facades of historic and newly constructed buildings.
Bazvandi and Shahbazi (2014)	In this regard, the sidewalk of Sepahsalar Street in Tehran was selected as a case study. Research tools include two categories of questionnaires, one for vitality and the other for the mental image.	In addition to the presence of plants and waterfront, the components of proper lighting, pedestrian safety against vehicles, the presence of various uses ,and the availability of space for vehicles have the highest averages ,respectively. As a result, there is a significant correlation between the factors of" vitality "proposed in research and urban space. There is also

Domestic Researchers	Methodology	Conclusion
Firoozi et al. (2014)	The questionnaire was used to measure environmental quality in the Mehrshahr-Omidiyeh housing project to assess the effective criteria in the quality of the urban environment by citizens and experts.	significant positive correlation between vitality and the desired mental image of citizens. Citizens attribute the low priority of quality of life in the Mehrshahr-Omidiyeh housing project to ignoring socio-cultural issues in the environment and the low economic and physical level of the residents. Nonetheless, the economic criteria are unorganized in experts' approach to the Mehr housing project. In the Mehrshahr-Omidiyeh housing project, the role of residents has been overlooked, and an attempt has been made to accommodate a group of people in a confined space.
Asadpour et al. (2015)	This research has used a combined strategy, including qualitative and classification strategy for typology and, finally, the analysis of the obtained data using an interpretive strategy with an inferential approach.	Different types of concepts in the field of mental-perceptual maps can be divided into two categories, namely "topological representation" and "verbal representation".

Foreign Researchers	Research Topic	Review and Conclusion
Derk de Jonge (1962)	Amsterdam, Rotterdam, and The Hague	The shape and structure of the mental image, the cognitive map, and the readability were examined. In his study of the people of Chicago, he attached importance to the edges of the city. In this study, the form and structure of the mental image, cognitive map, and readability were studied.
Saarinen (1969)	Chicago City landscape	Environmental preferences of individuals regarding the natural environment and the aesthetics of the landscape (mystery, complexity, readability, and coherence)
Kaplan & Kaplan (1979-89)	Environmental preferences in the natural environment of the United States	Measuring the mental image of the environment in the theory of personal structures, the behavior of people in the environment according to the context (i.e. descriptive scales and emotional stimuli).
Harrison & Sarre (1975)	Women's mental image of the urban environment as a node living in the city of Bath and shopkeepers' mental image of the business environment	Evaluating the visual quality and their impact on people's feelings and inference about sympathy (disarming), naturalness, order, historicity, airiness (cheerfulness), and maintenance.
Jack L. Nasar (1998)	Evaluative mental image of American cities	

ادراک انسان از فضا و عکس‌العمل‌های او، از طریق حواس صورت می‌گیرد. «چهار حس با اهمیت انسان که تفسیر محیط را شکل می‌دهند، عبارت‌اند از: بینایی، شنوایی، بویایی و لامسه» (Carmona, Heath, Tenrak & Tisdell, 2003: 168) فرد بعد از قرار گرفتن در محیط، اطلاعات محیط را به‌وسیله‌ی حواس پنج‌گانه و براساس آستانه‌های ظرفیت حسی هر کدام از حواس دریافت کرده و به شکلی در می‌آورد که قابل‌انتقال به مغز باشد؛ سپس آن‌ها را به مغز مخابره می‌کند. ادراک فرایندی است که در مرکز هرگونه رفتار محیطی قرار دارد زیرا منبع تمام اطلاعات محیطی است. محیط‌ها تمام حواس را تحریک می‌کنند و فرد را با اطلاعاتی بیش از توان پردازش وی روبرو می‌سازند. بنابراین ادراک چیزی مثل احساس کردن نیست بلکه در عوض نتیجه‌ی تصفیه‌ی پردازش صورت گرفته توسط فرد است (Mc

بنابراین، رفتار انسان نسبت به محیط اطراف خود برگرفته از تصویر ذهنی او از محیط و تحلیل و ارزیابی است که او نسبت به این تصویر در ذهن خود انجام می‌دهد. نحوه‌ی دریافت اطلاعات و ادراک او از محیط و همچنین ساخت تصویر ذهنی از آن‌ها، از موضوعاتی است که قبل از وارد شدن به بحث باید به آن‌ها پرداخته شود. بنابراین در ادامه به توضیح هر یک در بخش جداگانه‌ای پرداخته شده است.

۱-۲- انسان-محیط

در نوع و نحوه انجام رفتار، دو عامل بسیار مهم تأثیرگذار هستند: محیط و فرد. رفتار انسان برآیندی از نیازها، انگیزه‌ها، قابلیت محیط، ادراک، تصویر ذهنی و درنهایت معنی است که از محیط برای خود ساخته است (Bozorg, & Pakzad, 2015, 229).

• تصویر مجازی محیط (توجه رسانه‌ها به منطقه، فراوانی اطلاعات بصری و تبلیغات، میزان اطلاعاتی که توسط علائم در محیط فیزیکی منتشر می‌شود) (Kirvaitiene & Daunora, 2007: 3).

گرچه تصویر ذهنی یک تصویر است اما به اطلاعات بصری خلاصه نمی‌شود، بلکه در بردارنده کلیه ویژگی‌های کالبدی و غیر کالبدی پدیده‌ها و مکان‌های پیرامون است و شامل کلیه معانی و عواطفی است که با یادآوری آن پدیده در ذهن ما تداعی می‌شود (Francis T, 2014, 47 & Mc Andrew). این تصویر نه فقط یک تصویر بصری از یک موقعیت خاص در یک فضا، بلکه مجموعه‌ای از اطلاعات دیداری، شنیداری، بویایی و ... به همراه معانی، عواطف و قضاوت‌های ماست. هنگامی که یک فضا را به صورت مکرر تجربه می‌کنیم یا نسبت به آن آشنایی داریم این تصاویر، نه یک تصویر ثابت، بلکه به صورت یک فیلم در ذهن نقش می‌بندد. حین یادآوری این فیلم حتی امکان حرکت در فضا و واریسی بخش‌های مختلف آن را نیز خواهیم داشت (Bozorg & Pakzad, 2015: 217-218). مطابق با این قابلیت ذهنی، فرد می‌تواند از محیطی که قبلاً دیده و یا در آن حضور پیدا کرده است، خاطره‌سازی کند و تصویر، صدا و حتی حس‌های مربوط به لامسه و چشایی را در ذهن خود ثبت کند و در صورت نیاز، بخشی از این خاطرات را انتخاب کند و به مرور به آن بپردازد. بر همین اساس اگر ذخیره اطلاعات از یک محیط، در ذهن فرد به خوبی صورت نگرفته باشد، بهره‌گیری از آن اطلاعات جهت به یادآوردن و بازشناسی محیط و ایجاد تصویر ذهنی کامل، با مشکل مواجه خواهد شد و متعاقب آن احتمال حضورپذیری فرد در فضا کاهش می‌یابد. عوامل و متغیرهای زیادی در ایجاد این تصویر ذهنی ارزیابانه مؤثر هستند که در بخش بعدی، توضیح داده شده‌اند.

۳-۲- تصویر ذهنی ارزیابانه محیط

روش‌های متعددی در ثبت و استخراج تصاویر ذهنی و نقشه‌های شناختی وجود دارد که بسته به ماهیت آنها به دو دسته‌ی مدل‌های ترسیمی- طراحی و مدل بازشناسی- ارزیابی (غیرزایشی) تقسیم می‌شوند (Asadpour, Faizi, Behzadfar, 2015, 16 & Mozaaffar).
- مدل‌های ترسیمی- طراحی (زایشی): در این حالت پژوهشگر نقشی در تولید داده ندارد و پرسش‌شونده در جایگاهی فعال قرار دارد. بدین ترتیب پرسش‌شونده به بازنمایی شناخت خود از محیط به وسیله انواع روش‌های طراحی و ترسیمی فرا خوانده می‌شود.

Francis & Andrew, T, 2014: 36). «هیچ محیطی قائم‌به‌ذات نیست، و محیط ساخته‌ی ذهن انسان است» (Madani pour, 2000, 94). بر این اساس فرض اساسی تحقیق درباره‌ی ادراک محیطی، این بوده است که افراد متفاوت، براساس پیشینه و تجربه‌شان، تعبیر متفاوتی از محیط‌هایشان دارند. بنابراین فرض اساسی و در مرحله‌ی شناخت، دریافت، ذخیره‌سازی و یادآوری اطلاعات طی یک فرآیند پیچیده انجام می‌شود. در این فرآیند ما ابتدا باید به یک پدیده توجه کنیم، آن را به حافظه برده و پس از طبقه‌بندی در فایل مناسب، در حافظه خود ذخیره نموده تا در مواقع لازم به یاد بیاوریم. گاهی در مورد آن به تفکر می‌پردازیم، از آن یک تصویر ذهنی و نقشه شناختی می‌سازیم و از آن‌ها برای حل مسائلی که در زندگی با آن روبرو هستیم استفاده می‌کنیم (Bozorg, 2015, 159 & Pakzad). بنابراین پس از درک و شناسایی محیط، ذهن انسان به ارزیابی و قضاوت آن می‌پردازد و همین قضاوت به رفتار منجر می‌شود. در این راستا بر اساس آنچه در این بخش گفته شد، می‌توان گفت که تصویر ذهنی انسان از محیط، منجر به میزان حضورپذیری او در فضا و رفتارش نسبت به محیط می‌گردد. جهت روشن شدن مفهوم دقیق تصویر ذهنی، در ادامه به توضیح آن پرداخته شده است.

۲-۲- تصویر ذهنی

تصویر ذهنی بازنمایی ذهنی یک پدیده در غیاب آن است (Sternberg: 2008: 344). ما بسیاری از اطلاعات موجود در حافظه خود را به صورت تصویری به خاطر می‌آوریم چون آن‌ها را به صورت تصویری ثبت نموده‌ایم (same: 282). به تعبیر دیگر، تصویر ذهنی مجموعه تصاویری است که از ظاهر، کارکرد و معنای یک فضا در ذهن ما شکل می‌گیرد (Trieb, 1974: 73). تصویر ذهنی شهر تحت تأثیر عوامل مختلفی است که می‌تواند به چهار گروه اصلی تقسیم شود:

- کیفیت فیزیکی محیط (تمایز ساختار شهری، اصالت، کیفیت معماری ساختمان‌ها، درک عناصر طبیعی، کیفیت مواد شیمیایی، بصری، بهداشت محیط اطراف).
- کیفیت اجتماعی محیط (تنوع و کیفیت خدمات، فعالیت چندمنظوره سطوح، امکان استراحت و وابستگی، عملکرد سیستم ارتباطی).
- مقیاس ارزش‌ها و توانایی‌های مواد برای عمل برای یک فرد و یا جامعه (نیازهای فرهنگی و تجاری، توانایی‌های تجاری، توانایی و عادت برای ارزیابی کیفیت محیط).

محیط زندگی خود دارد نه تنها به سبب آشنا بودن با آن بلکه، به این دلیل است که تصویری دقیق از آن در ذهن او وجود دارد (Bitaraf, 2011, 22 & Kazemi, Saadat Yar) رفتار فضایی مردم تا حدودی تحت تأثیر تصاویر ذهنی از ساختار محیط است (Lang, 2011: 153). تصویر ذهنی یک مکان با استفاده مداوم از آن غنی و تصحیح می‌شود (Steinitz, 1968). این نقشه‌های ارزیابانه که مربوط به احساسات افراد نسبت به محیط پیرامون خود می‌باشند از نظر محققان به هشت درجه ارزیابانه دسته بندی شده‌اند: خوشایند، ناخوشایند، آرامش‌بخش، پریشان، تحریک‌کننده، کسل‌کننده، هیجان‌انگیز و بی‌روح.

این نقشه‌ها اطلاعات مفیدی برای شکل‌دهی به شهرهای آینده می‌باشند. به‌عنوان نمونه حوزه‌هایی که هیجان‌انگیز، خوشایند و آرامش‌بخش تلقی می‌شوند نیاز به نگهداری داشته و حوزه‌های پریشان و ناخوشایند نیازمند بهسازی هستند (Nsar, 2014: 141-142). در این تحقیق نیز، با استفاده از این صفات ارزیابانه و اضافه نمودن چند صفت دیگر به ارزیابی تصویر ذهنی شهروندان در کناره‌ی رود کارون پرداخته شده است. پیش از پرداختن به محدوده‌ی مورد مطالعه، جهت درک بهتر ساختار تحقیق و فرآیند پژوهش، چارچوب نظری- تصویر ۱- از آنچه در این تحقیق بدان پرداخته شده، ارائه گردیده است.

- مدل بازشناسی- ارزیابی (غیرزایشی): در این مدل پرسش‌شونده در معرض مجموعه‌ای از اطلاعات اولیه که توسط محقق مبتنی بر اهداف تحقیق فراهم آمده است، قرار می‌گیرد و از وی خواسته می‌شود که به ارزیابی یا بازشناسی آن پرداخته شود. پرسش‌شونده در این حالت غیرفعال است (17: same).

همانطور که اشاره گردید، از دید لینچ، تصویر ذهنی محیطی، سه قسمت هویت، ساختار و معنا را داراست. مردم نسبت به محیط اطراف خود هردو احساس مثبت و منفی را متصور می‌شوند که این احساسات همان تصویر ذهنی ارزیابانه نام دارند (Nasar, 2014: 90). نقشه‌ی ارزیابانه، توسعه نقشه‌های لینچ است و شامل ارزیابی فرد از محیط و واکنش عاطفی مثبت و منفی نسبت به آن نیز است (Asadpour, Faizi, Behzadfar, 2015: 16 & Mozaaffar). مؤثرترین نقش تصویر روشن از محیط در ذهن شخص آن است که وی را قادر سازد برای تعقیب مقاصد خود در شهر حرکت کند. تصویری خوب از محیط به شخص نوعی احساس امنیت می‌دهد. او می‌تواند رابطه‌های موزون بین خود و جهان خارج به وجود آورد و این درست برخلاف احساس ترس است که به انسان، وقتی راه و جهت خود را گم کرده باشد، دست می‌دهد. معنای این مطلب آن است که احساس شیرینی که شخص از

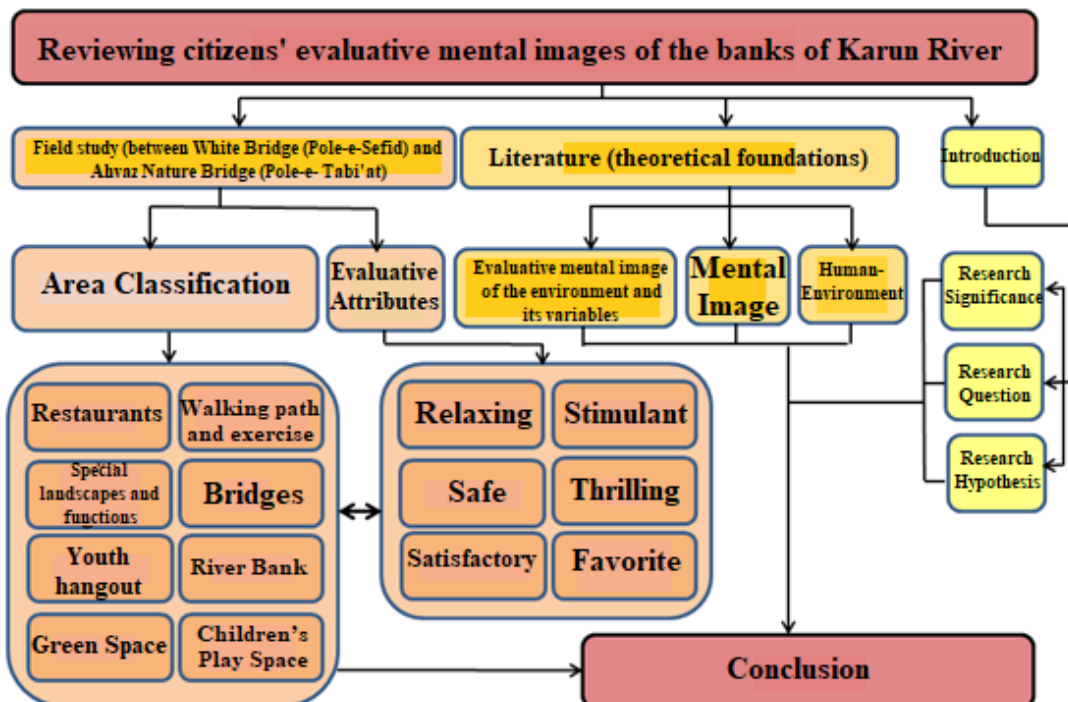

Fig. 1 Theoretical framework of research

۴۴ کیلومتر، می تواند رودخانه را به محوری سرزنده و ارتباطی بین عناصر مختلف تبدیل کند.

فضاهای حاشیه رودخانه کارون دربرگیرنده مناظر و کارکردهای مختلف می باشند. علاوه بر منظر طبیعی رودخانه عملکردهای متفاوت در فواصل مختلف در حاشیه رودخانه شکل گرفته که، شامل مسیرهای سواره، پارکینگ‌های معابر و پیاده‌روها، فضاهای باز، فضاهای خدماتی و تفریحی، رستوران و کافی‌شاپ، فضای بازی کودکان و ورودی‌ها می باشند و هدف از طراحی منظر رودخانه کارون استفاده بهینه از فضاهای موجود، دسترسی آسان و لذت بردن از فضاهای حاشیه رودخانه است. در تصویر ۲ جایگاه بخش‌هایی از کناره رود کارون که مورد ارزیابی تصویر ذهنی شهروندان و مراجعین قرار گرفته است مشخص شده است.

۳- محدوده مورد مطالعه

اهواز یکی از شهرهای ایران است و به عنوان مرکز استان خوزستان شناخته شده است. یکی از مهم‌ترین پتانسیل‌های گردشگری- تفریحی شهر رودخانه کارون است. با توجه به کشیدگی شمال به جنوب و فاصله‌ای که به واسطه عرض زیاد خود داشته است شهر را به دو حوزه شرقی - غربی تقسیم کرده است. کارون به عنوان لبه‌ای قوی معرف اصلی شهر اهواز است اما با نادیده گرفتن پتانسیل کارون، جانمایی فعالیت‌های خاص در کنار آن تا حدودی بی‌ارتباط با یکدیگر، به شکل محدودیت درآمده و تنها اکتفا به پل‌های عبوری برای اتصال پهنه شرق و غرب رودخانه صورت گرفته است. این در حالی است که با توجه به نیاز شهر به فضاهای عمومی با استفاده از زمین‌های بایر و قابل بهره‌برداری در مجاورت کارون و به عبارتی استفاده از فرصت‌های ساحلی این رودخانه به طول

Fig. 2 Map of Ahvaz and study area

تمایز و تفاوت تحقیق با سایر پژوهش‌ها، این تحقیق با استفاده روش بازشناسی - ارزیابی (نقشه‌های ارزیابانه)، انجام گرفته است. بر همین اساس، در بخش میدانی برای شناخت تصاویر ذهنی شهروندان اهوازی نسبت به عناصر کناره رودخانه کارون از ابزار پرسشنامه استفاده گردید. ساختار پرسشنامه از دو بخش تشکیل شده است. از آنجایی که امکان پرسش از افراد با شرایط یکسان امکان‌پذیر نبود؛ لذا در بخش اول پرسشنامه سؤالاتی در مورد سن، جنسیت، تعداد دفعات حضور به پارک، ساکن و غیر ساکن بودن در محلات مجاور رودخانه، هدف از مراجعه به پارک، شامل تفریح، ورزش، کار، مطالعه و دیدار با دوستان و زمان مراجعه به پارک می‌باشد؛ مطرح گردید. بخش دوم پرسشنامه که با هدف ارزیابی تصاویر ذهنی شهروندان اهوازی نسبت به عناصر کناره‌ی رودخانه کارون تهیه و تنظیم شده

۴- روش انجام پژوهش

این پژوهش از نوع کاربردی بوده و با استفاده از روش کمی و توصیفی- تحلیلی انجام شده است. چارچوب نظری تحقیق، در دو بخش گردآوری شده است. بخش اول براساس مطالعات کتابخانه‌ای و بخش دوم براساس مشاهدات میدانی و پرسشنامه صورت گرفته است. با توجه به بررسی پژوهش‌های پیشین، مشخص گردید که در موارد مختلفی از روش نقشه‌های ذهنی و مدل‌های ترسیمی در بررسی تصویر ذهنی افراد استفاده گردیده است. از آنجا که بررسی تصویر ذهنی از روش‌های متفاوتی صورت می‌گیرد و تا به حال پژوهشی مبنی بر ارزیابی تصویر ذهنی با استفاده از روش‌های دیگر، صورت نگرفته است و همچنین به دلیل اینکه، نگارندگان بر مشکلات ترسیمی پرسش‌شوندگان، فائق بیابند؛ بنابراین در جهت ایجاد نوآوری و

که عبارت‌اند از: دسته اول مربوط به مسیرهای پیاده‌روی و ورزش، دسته دوم پل‌های بر روی رودخانه، دسته سوم کناره رودخانه، دسته چهارم رستوران‌های ساحلی، دسته پنجم مربوط به مناظر و عملکردهای خاص (باغ گیاه‌شناسی، مجسمه اسب، المان‌های جایگاه قایق‌سواری)، دسته ششم برای تصاویری که نشان از پاتوق جوانان دارد، دسته هفتم فضای بازی کودکان و دسته هشتم فضای سبز. سپس پرسش‌نامه‌ها با توجه به شاخصه‌های محیطی به دست‌آمده (آرامش‌بخش بودن، ایمنی، رضایت‌بخشی، تحریک‌کنندگی، هیجان‌انگیز، مورد علاقه بودن) در مورد هر ۸ دسته، پاسخ داده شدند و بررسی صفات ارزیابانه بر روی این تصاویر دسته‌بندی شده، صورت گرفت.

در این پژوهش با استفاده از مشخصه‌هایی نظیر فراوانی و درصد آن و نمودارها به تحلیل ویژگی‌های جامعه آماری پرداخته شده است و در سطح استنباطی با توجه به نوع متغیرها از آزمون کلموگراف اسمیرنوف جهت مشخص کردن نرمال یا غیر نرمال بودن داده‌ها استفاده شد که در صورت نرمال بودن داده‌ها از آزمون T تک نمونه‌ای، آزمون T مستقل و آنالیز واریانس یک‌طرفه استفاده شد. نرم‌افزار تحلیل مورد استفاده SPSS 20 می‌باشد. دسته‌های مورد بررسی در این پرسش‌نامه‌ها به شرح زیر می‌باشند و یافته‌های تحقیق که از هر پرسش‌نامه به دست آمده، در ادامه توضیح داده شده است:

۵-۱- یافته‌های تحقیق از پرسش‌نامه اول (شناخت پاسخ‌دهندگان) مطابق با جدول ۲، اطلاعات پاسخ‌دهندگان بدین شرح است.

است مطابق با مطالعات مبانی نظری تحقیق از روش تصاویر-ذهنی ارزیابانه استفاده گردید.

به همین منظور، صفات نسر (۱۹۹۸)، که شامل چهار صفت دو وضعیت است همراه با افزودن دو صفت دو وضعیتی دیگر که شامل ایمن بودن یا نبودن و موردعلاقه بودن یا نبودن است؛ مورد بررسی قرار گرفت. صفات ارزیابانه در این تحقیق شامل، خوشایند (رضایت‌بخش) یا ناخوشایند (رضایت‌بخش نبودن)، آرامش‌بخش بودن یا پریشان‌کننده (اضطراب‌آور)، تحریک‌کننده یا کسل‌کننده، هیجان‌انگیز یا بی‌روح، ایمن یا نایمن و علاقه‌مند بودن یا نبودن می‌گردد. نمونه‌گیری انجام شده از نوع تصادفی با طبقه‌بندی^۱ مساوی پاسخ‌دهنده زن و مرد است. به این صورت که جامعه آماری در نظر گرفته شده، شهروندان شهر اهواز مراجعه‌کننده به محدوده موردنظر (ساکنین و غیر ساکنین) هستند که با تقسیم محدوده به ۸ بخش، پاسخ‌دهندگان طبقه‌بندی گردیدند. برای نمونه‌گیری و برآورد تعداد نمونه با هدف توزیع پرسشنامه از مدل کوکران استفاده شد که طبق نتایج این مدل حجم نمونه آماری به دست‌آمده ۱۸۶ نفر می‌باشد.

۵- تجزیه و تحلیل داده‌ها

۲۴ تصویر از محدوده موردنظر در کناره‌ی رود کارون، تهیه گردید. جهت پردازش و تحلیل منسجم داده‌ها، تصاویر موجود در پرسشنامه دسته‌بندی گردیدند به نحوی که با توجه به کاربری‌هایی که در این تصاویر وجود داشت و صفات و ویژگی‌های مشترک، این ۲۴ تصویر در ۸ دسته تقسیم شدند

Table 2: A study of researchers' research on citizens' mental images of the environment

Gender	n = 93 males and 93 females
Age	Under 20: 21% (n = 39)
	20-30 years: 58.1% (n = 10)*
	30-40 years: 1.6% (n = 3)
	40-50 years: 6.5% (n = 12)
	50-60 years: 11.3% (n = 21)
	Over 60 years: 1.6% (n = 3)
Living in the neighborhoods near the river	(46.8%) n (87= live in neighborhoods close to the river and 53.2% (n = 99) do not live there.*
	Every day (n = 30) - 16.1%
	Once a week (n = 45) - 24.2%
Number of attendance times	More than once a week (n = 42) - 22.6%
	More than once a month (n = 63) - 33.9%*
	Once a year (n = 6) - 3.2%
Purpose of reference	Recreation (n = 111) - 59.7%*
	Exercise (n = 12) - 6.5%
	Work (n = 12) - 6.5%
	Study (n = 18) - 9.7%
	Meeting with friends (n = 33) - 17.7%
Time to go to the park	Morning (n = 36) - 19.4%
	Noon (n = 36) - 19.4%
	Evening (n = 57) - 30.6*
	Night (n = 57) - 30.6*

*Maximum characteristics of respondents to questionnaire questions

و میانگین تجربی از میانگین نظری کوچکتر است، لذا می‌توان چنین استنباط کرد که صفات آرامش‌بخش، ایمن، رضایت‌بخش، تحریک‌کننده، هیجان‌انگیز و موردعلاقه بودن نسبت به مسیرهای پیاده‌روی و ورزش در کناره رودخانه پائین تر از حد متوسط است.

۲-۵- یافته‌های تحقیق از پرسشنامه دوم (نتایج آزمون T) با توجه به سؤال مربوطه "آیا صفتهای (آرامش‌بخشی، ایمنی، رضایت‌بخشی، تحریک‌کنندگی، هیجان‌انگیزی و میزان علاقه) برای مسیرهای پیاده‌روی و ورزش بالاتر از حد متوسط می‌باشد؟" جدول (۳) نشان می‌دهد که در سطح معناداری $\alpha = 0.05$ چون مقدار t در کلیه گویه‌ها معنادار است

Table 3: Citizens' mental images of the way to walk and exercise

Item	No.	Mean	SD	Test value= 4			
				t-Test	DOF	Sig.	Result
Relaxing	186	2.43	1.36	-3.24	185	0.002	✓
Safe	186	2.25	1.24	-4.73	185	0.000	✓
Satisfactory	186	2.27	1.22	-4.68	185	0.000	✓
Stimulant	186	2.01	1.14	-6.8	185	0.000	✓
Thrilling	186	2.03	1.12	-6.82	185	0.000	✓
Favorite	186	2.19	1.25	-5.06	185	0.000	✓

با توجه به سؤال مربوطه "آیا صفتهای (آرامش‌بخشی، ایمنی، رضایت‌بخشی، تحریک‌کنندگی، هیجان‌انگیزی و میزان علاقه) برای پل‌های بر روی رودخانه کارون بالاتر از حد متوسط می‌باشد؟" جدول (۴) نشان می‌دهد که در سطح معناداری $\alpha = 0.05$ چون مقدار t در کلیه گویه‌ها معنادار است و میانگین تجربی از میانگین نظری بزرگتر است، لذا چنین می‌توان استنباط کرد که صفات موردنظر نسبت به پل‌های شناخته شده جداگانه کارون بالاتر از حد متوسط است.

نتایج بیانگر این است که احساس ذهنی پاسخ‌دهندگان نسبت به مسیرهای پیاده‌روی و ورزش از حد متوسط ارزیابی کمتر بوده و تصویر ذهنی مثبت ضعیفی نسبت به این فضاها دارند. علت ضعف این تصاویر ذهنی بر اساس مصاحبه و مشاهدات محققین در محیط را می‌توان به شاخص نبودن مسیرها، نبود کیفیت و تنوع وسایل ورزشی برای استفاده کاربران، نبود حس امنیت در شب به دلیل وجود سگ‌های ولگرد در مسیرها و تاریک بودن مسیر در شب نسبت داد.

Table 4: Citizens' mental images of the bridges

Item	No.	Mean	SD	Test value = 3			
				t-Test	DOF	Sig.	Result
Relaxing	186	4.16	0.91	10.01	185	0.000	✓
Safe	186	3.69	1.08	5.02	185	0.000	✓
Satisfactory	186	3.91	0.85	8.42	185	0.000	✓
Stimulant	186	3.55	0.97	4.5	185	0.000	✓
Thrilling	186	3.76	0.87	6.8	185	0.000	✓
Favorite	186	3.84	0.9	7.3	185	0.000	✓

سازه‌ای و نوع معماری خود و یا حتی پل‌های مخصوص پیاده‌روی به دلیل نوع خاص فعالیت و خاطره آفرینی، ایجاد تصویر ذهنی می‌کنند.

با توجه به سؤال مربوطه "آیا صفتهای (آرامش‌بخشی، ایمنی، رضایت‌بخشی، تحریک‌کنندگی، هیجان‌انگیزی و میزان

نتایج جدول بالا نشان می‌دهد که، تصویر ذهنی پاسخ‌دهندگان نسبت به پل‌ها از حد متوسط ارزیابی بالاتر بوده و شهروندان تصویر مثبت قوی نسبت به این پل‌ها دارا می‌باشند. مطابق با مطالعات لینچ، نماد و نشانه از عناصر هویت‌بخش و آشنای یک فضا می‌باشند. پل‌ها نیز به دلیل فرم

و میانگین تجربی از میانگین نظری کوچک تر است، لذا چنین می توان استنباط کرد که صفات موردنظر نسبت به مسیرهای واقع در لبه رودخانه پائین تر از حد متوسط است.

علاقه) برای مسیرهای واقع در لبه های رودخانه بالاتر از حد متوسط می باشد؟" جدول (۵) نشان می دهد که در سطح معناداری $\alpha = 0.05$ چون مقدار t در کلیه گویه ها معنادار است

Table 5. Citizens' mental image of the riverbank

Item	No.	Mean	SD	Test value = 3			
				t-Test	DOF	Sig.	Result
Relaxing	186	2.45	1.4	-3.03	185	0.004	✓
Safe	186	1.99	1.3	-6.08	185	0.000	✓
Satisfactory	186	2.13	1.31	-5.16	185	0.000	✓
Stimulant	186	1.97	1.33	-6.07	185	0.000	✓
Thrilling	186	2.06	1.32	-5.54	185	0.000	✓
Favorite	186	2.23	1.35	-4.46	185	0.000	✓

در لبه رودخانه باعث شده این پتانسیل قوی از رونق بیفتد.

با توجه به سؤال مربوطه "آیا صفت های (آرامش بخشی، ایمنی، رضایت بخشی، تحریک کنندگی، هیجان انگیزی و میزان علاقه) برای رستوران های ساحلی بالاتر از حد متوسط می باشد؟" مطابق جدول (۶)، نشان می دهد که در سطح معناداری مقدار $\alpha = 0.05$ چون مقدار t در اکثر گویه ها معنادار است و میانگین تجربی از میانگین نظری بالاتر است لذا چنین می توان استنباط کرد تصویر ذهنی مثبت شهروندان نسبت به رستوران های ساحلی قوی بوده است.

نتایج حاصل از جدول بدین معنا هستند که تصویر ذهنی پاسخ دهندگان نسبت به لبه های رودخانه تصویری ضعیف است و براساس مطالعات و مشاهدات محققین از محل، کناره های رودخانه به دلیل نداشتن ایمنی، کثیف بودن، نبود فضایی برای نشستن و تماشای منظره رودخانه نتوانسته تصویر ذهنی قوی را در مخاطب خود ایجاد کند. با وجود مطالعات لینچ در این زمینه که "شهرها می توانند تصاویر ذهنی ارزیابانه خود را با اضافه نمودن عناصر طبیعی ارتقا دهند." (Nasar, 2014: 83)، اما وجود آلودگی، بوی فاضلاب، نبود مسیر مناسب برای پیاده روی

Table 6. Citizens' mental image of restaurants

Item	No.	Mean	SD	Test value= 3			
				t-Test	DOF	Sig.	Result
Relaxing	186	3.46	0.68	5.3	185	0.000	✓
Safe	186	3.08	0.67	1.01	185	0.319	×
Satisfactory	186	3.25	0.58	3.42	185	0.001	✓
Stimulant	186	3.12	0.68	1.42	185	0.161	×
Thrilling	186	3.2	0.63	2.5	185	0.014	✓
Favorite	186	3.36	0.62	4.6	185	0.000	✓

مهمی در ایجاد تصویر ذهنی و ترویج یک شهر دارند. این معماری نمادین می تواند در ایجاد تصویر مثبت و منفی نسبت به یک شهر تأثیرگذار باشد (Same: 298). نتایج جدول (۶) نشان می دهد که رستوران ها هم با فرم خود و هم نوع فعالیت و ایجاد خاطره در ذهن مخاطب به یک عنصر تصویر آفرین تبدیل شده اند. همچنین در حوزه رودخانه به دلیل نبود

در واقع ساختمان ها با تمرکز بر روی شخصیت فیزیکی شان مانند مقیاس، تناسب، ریتم و مصالح تصویر آفرینی می کنند. بنابراین ساختمان با این معیارها شاید بتواند با محیط اطراف به خوبی پیوند برقرار کند و یا شاید نتواند به خوبی در محیط پیرامون خود بنشیند (Fasli, 2012: 29 & Riza, Doratli). ساختمان های نمادین بصری و جذاب نقش

متوسط می‌باشد؟" جدول (۷) نشان می‌دهد که در سطح معناداری چون مقدار t در اکثر گویه‌ها معنادار است و میانگین تجربی از میانگین نظری بزرگ‌تر است، لذا چنین می‌توان استنباط کرد که صفات مورد نظر نسبت به مناظر و عملکردهای خاص (باغ گیاه‌شناسی، مجسمه اسب، المان‌های جایگاه قایق‌سواری) بالاتر از حد متوسط است و میزان ایمنی و تحریک‌کنندگی در حد متوسط می‌باشند.

ساخت‌وساز، این رستوران‌ها با حجم خود و ایجاد تضاد با محیط پیرامون، یک تصویر ذهنی قوی را به وجود آورده‌اند. لینچ در کتاب سیمای شهر خود اذعان دارد که یک فرم کالبدی قوی یک عامل تقویت‌کننده خاطره‌انگیزی فضاهاست (Nasar, 1998: 106).

با توجه به سؤال مربوطه "آیا صفت‌های (آرامش‌بخشی، ایمنی، رضایت‌بخشی، تحریک‌کنندگی، هیجان‌انگیزی و میزان علاقه) برای مناظر و عملکردهای خاص بالاتر از حد

Table 7: Citizens' mental images of the landscapes and special functions

Item	No.	Mean	SD	Test value= 3			
				t-Test	DOF	Sig.	Result
Relaxing	186	3.5	0.72	5.46	185	0.000	✓
Safe	186	3.14	0.68	1.6	185	0.102	×
Satisfactory	186	3.31	0.69	3.6	185	0.001	✓
Stimulant	186	3.06	0.69	0.74	185	0.462	×
Thrilling	186	3.22	0.59	2.9	185	0.005	✓
Favorite	186	3.39	0.68	4.59	185	0.000	✓

می‌باشد؟" جدول (۸) نشان می‌دهد که در سطح معناداری چون مقدار t در برخی از گویه‌ها معنادار است و میانگین تجربی از میانگین نظری کوچک‌تر است، لذا چنین می‌توان استنباط کرد که صفات تحریک‌کنندگی و هیجان‌انگیزی کمتر از حد متوسط و آرامش‌بخشی، ایمنی، رضایت و مورد علاقه بودن نیز در حد متوسط می‌باشد.

مطابق با تصاویر جدول (۷) به دلیل بدیع بودن نوع فعالیت‌ها (باغ گیاه‌شناسی) و نماد و نشانه بودن (مجسمه و المان) تصویر ذهنی مثبت قوی در ذهن مخاطب شکل گرفته است.

با توجه به سؤال مربوطه "آیا صفت‌های (آرامش‌بخشی، ایمنی، رضایت‌بخشی، تحریک‌کنندگی، هیجان‌انگیزی و میزان علاقه) برای پاتوق جوانان بالاتر از حد متوسط

Table 8: Citizens' mental images of the youth hangout

Item	No.	Mean	SD	Test value= 3			
				t-Test	DOF	Sig.	Result
Relaxing	186	3.15	1.28	0.939	185	0.352	×
Safe	186	2.83	1.24	-1.07	185	0.289	×
Satisfactory	186	2.87	1.22	-0.776	185	0.441	×
Stimulant	186	2.56	1.21	-2.81	185	0.007	✓
Thrilling	186	2.5	1.2	-3.27	185	0.002	✓
Favorite	186	2.88	1.24	-0.71	185	0.478	×

با توجه به سؤال مربوطه "آیا صفت‌های (آرامش‌بخشی، ایمنی، رضایت‌بخشی، تحریک‌کنندگی، هیجان‌انگیزی و میزان علاقه) برای فضای بازی کودکان بالاتر از حد متوسط می‌باشد؟" جدول ۹، نشان می‌دهد که در سطح معناداری چون مقدار t

مطابق نتایج جدول، اکثر این فضاها به دلیل مکان‌یابی خود (دنج بودن برای پاتوق جوانان) در بخش‌های مخفی و خاصی قرار گرفته‌اند و به دلیل دیده نشدن تصویر قوی را در ذهن اکثریت ایجاد نکرده‌اند.

کودکان بالاتر از حد متوسط بوده و میزان تحریک‌کنندگی و مورد علاقه بودن نیز در حد متوسط می‌باشند.

برخی گویه‌ها معنادار است و میانگین تجربی از میانگین نظری بالاتر است، لذا می‌توان چنین استنباط کرد که صفات آرامش‌بخش، ایمن، رضایت‌بخش و هیجان‌انگیزی فضای بازی

Table 9: Citizens' mental images of the children's play space

Item	No.	Mean	SD	Test value= 3			
				t-Test	DOF	Sig.	Result
Relaxing	186	3.3	0.94	2.62	185	0.011	✓
Safe	186	3.31	0.81	3.05	185	0.003	✓
Satisfactory	186	3.31	0.79	3.11	185	0.003	✓
Stimulant	186	3.08	0.96	0.72	185	0.474	×
Thrilling	186	3.33	0.89	2.96	185	0.004	✓
Favorite	186	3.21	0.88	1.93	185	0.057	×

جدول (۱۰)، نشان می‌دهد که در سطح معناداری چون مقدار t در برخی گویه‌ها معنادار است و میانگین تجربی از میانگین نظری کوچک‌تر است، لذا می‌توان چنین استنباط کرد که صفات رضایت‌بخش، تحریک‌کننده و هیجان‌انگیز برای فضای سبز پائین‌تر از حد متوسط بوده و آرامش‌بخشی، ایمنی و مورد علاقه بودن نیز در حد متوسط می‌باشند.

مطابق تصاویر این فضاها به دلیل متنوع بودن شکل و فرم خود، داشتن تنوع رنگی و ایجاد سروصدا از سوی بچه‌ها یک تصویر ذهنی قوی را در همه سنین کاربر ایجاد کرده است. با توجه به سؤال مربوطه "آیا صفات‌های (آرامش‌بخشی، ایمنی، رضایت‌بخشی، تحریک‌کنندگی، هیجان‌انگیزی و میزان علاقه) برای فضای سبز بالاتر از حد متوسط می‌باشد؟"

Table 10. Citizens' mental images of the green spaces

Item	No.	Mean	SD	Test value= 3			
				t-Test	DOF	Sig.	Result
Relaxing	186	2.94	0.88	-0.57	185	0.568	×
Safe	186	2.89	0.85	-1.04	185	0.3	×
Satisfactory	186	2.71	0.89	-2.55	185	0.013	✓
Stimulant	186	0.68	0.8	-3.15	185	0.002	✓
Thrilling	186	2.74	0.78	-2.57	185	0.012	✓
Favorite	186	2.82	0.84	-1.66	185	0.101	×

باشند. شهرها و فضاهای سازنده آن، محیط‌های خاطره‌ساز در ذهن شهروندان خود می‌باشند که این خاطرات و تصاویر دو احساس مثبت و منفی را ایجاد می‌کنند و این احساسات همان تصاویر ذهنی ارزیابانه می‌باشند. همانطور که در بخش قبل به تفصیل اشاره شد، طی بررسی‌های صورت گرفته تصویر ذهنی شهروندان اهوازی با توجه به صفات ارزیابانه نسبت به مسیرهای پیاده‌روی و ورزش، کناره‌ی رودخانه، پاتوق جوانان و فضاهای سبز از میانگین نظری پایین‌تر بوده و تصویر ارزیابانه مثبتِ ضعیفی نسبت به این فضاها وجود دارد.

مطابق نتایج جدول فضاهای سبز به دلیل یکنواخت بودن، نبود عنصر یا یک کاربری بدیع و نو و نداشتن تضاد با زمینه محیط اطراف خود کم‌ترین تصویر را در ذهن کاربر ایجاد کرده‌اند.

۶- نتیجه‌گیری

عموم مردم در جذابیت و عدم جذابیت بصری اتفاق نظر دارند و نقشه‌های ارزیابانه نیز این اتفاق نظر را نشان می‌دهند. در مواجهه با ارزش‌های عمومی، ارتقاء تصویر ذهنی ارزیابانه می‌تواند مکان‌ها را با مقاصد انسانی سازگارتر نماید. آن‌ها می‌توانند بر هویت، سلامت و وضعیت خوب گروهی مؤثر

- بدین معنا که این فضاها به دلیل پایین بودن سطح ایمنی و کیفیت تجهیزات، تاریکی مسیرهای پیاده‌روی، کثیف بودن و وجود آلودگی، نبود فضای نشستن در کناره‌های رودخانه برای تماشای منظره رود، قرارگیری پاتوق‌ها در مکان‌های خلوت و ناشناخته (مکان‌یابی نامناسب) و نداشتن ساختار متفاوت فضای سبز از محیط پیرامون خود، تصویر ذهنی ضعیفی را در ذهن بیننده به وجود آورده‌اند و برای شهروندان احساس ناخوشایندی نسبت به این فضاها ایجاد می‌شود. اما از میان عناصر و فضاهای موجود کناره رودخانه کارون، پل‌ها، رستوران‌های ساحلی، مناظر خاص (باغ گیاه‌شناسی، مجسمه و المان) و فضای بازی کودکان به دلیل نماد و نشانه بودن، خاطره‌انگیزی مثبت در ذهن بیننده، جدید و بدیع بودن فضاها و عملکرد و تضاد با محیط اطراف، تصویر ذهنی مثبت را در ذهن بیننده شکل داده‌اند.
- با توجه به نتایج جداول مورد بررسی در این تحقیق، صفاتی که در هر بخش، از حد متوسط، پایین‌تر بوده‌اند، دارای ضعف کیفیت محیطی بوده که با توجه به تحلیل‌های پیمایشی صورت گرفته و مصاحبه با پاسخ‌دهندگان، علت ضعف محیطی و ناراضی‌تری شهروندان و پایین بودن صفات ارزیابانه محیطی، مشخص گردید. بنابراین با استفاده از این نتایج، پیشنهادهایی جهت برطرف نمودن این ضعف‌ها و ایجاد تصویر ذهنی مثبت قوی برای شهروندان، در ادامه، ارائه گردیده است.
- در مسیرهای پیاده‌روی و ورزش، همه‌ی صفات ارزیابانه از حد متوسط پایین‌تر هستند. شاخص نبودن مسیرها، نبود کیفیت و تنوع وسایل ورزشی، نبود حس امنیت در شب به دلیل تاریک بودن مسیر، دلایل پایین بودن این صفات ارزیابانه از دید پاسخ‌دهندگان است. بنابراین ارتقای کیفیت پیاده‌روها، ایجاد مسیریابی در آن‌ها و افزایش سطح امنیت اجتماعی در کناره‌ی رود کارون با استفاده از نورپردازی مناسب، پیشنهاد می‌گردد.
- صفات موردنظر نسبت به مسیرهای واقع در لبه رودخانه پایین‌تر از حد متوسط است که علت آن از دید پاسخ‌دهندگان نداشتن ایمنی، کثیف بودن، نبود فضایی برای نشستن و عدم تنوع، است. بنابراین پیشنهاد می‌گردد که تسهیلات موردنیاز شهروندان در فضاهای گوناگون رودکنار کارون مانند فضاهای نشستن در مکان‌های مناسب، سرویس‌های بهداشتی، آلاچیق‌ها، بوفه و غذاخوری، تأمین گردد و همچنین افزایش کیفیت طراحی، ایجاد تنوع و زیباسازی کناره‌ی رود کارون، مدنظر قرار گیرد.
- در بخش پاتوق جوانان، صفات تحریک‌کنندگی و هیجان‌انگیزی کمتر از حد متوسط و صفات آرامش‌بخشی، ایمنی، رضایت و موردعلاقه بودن، در حد متوسط می‌باشد. مکان‌یابی در بخش‌های مخفی (دنج بودن برای پاتوق جوانان) و دیده نشدن از عوامل ایجاد تصویر ذهنی مثبت ضعیفی است که برای شهروندان ایجاد شده است. بنابراین حذف فضاهای گوشه‌ای و بدون دید و افزایش نورپردازی فضاها و مسیرها، پیشنهاد می‌گردد.
- در فضاهای سبز، صفات رضایت‌بخش، تحریک‌کننده و هیجان‌انگیز پایین‌تر از حد متوسط و صفات آرامش‌بخشی، ایمنی و موردعلاقه بودن در حد متوسط قرار دارند. دلیل پایین بودن صفات ارزیابانه ذهنی در رابطه با این بخش‌ها، یکنواخت بودن، نبود عنصر یا یک کاربری بدیع و نو و نداشتن تضاد با محیط اطراف، است بنابراین ارتقا سطح کیفی فضای سبز و افزایش میزان به‌کارگیری آن در بخش‌های مختلف کناره‌ی رود کارون و همچنین افزایش المان‌ها و عناصر نمادین، پیشنهاد می‌گردد.
- لازم به ذکر است نتایج و پیشنهادهای ارائه‌شده در این پژوهش، در راستای کمک به بهبود و زیباسازی فضاهای تفریحی شهر اهواز با تأکید بر زیباسازی کناره رود کارون، برای ایجاد یک تصویر مثبت قوی در ذهن شهروندان اهوازی نسبت به عناصر و فضاهای کناره رود، صورت گرفته است.

پی‌نوشت

۱. در حالی که جامعه آماری دارای بخش‌های مجزایی باشد، می‌توان محدوده نمونه‌گیری را به بخش‌های مختلف تقسیم کرد. در این حالت هر بخش از جامعه به‌عنوان یک زیرجامعه تلقی شده که نسبت به بقیه بخش‌ها مستقل است. به این ترتیب با استفاده از نمونه‌گیری تصادفی از هر زیربخش به یک نمونه کامل خواهیم رسید. این روش را نمونه‌گیری طبقه‌ای می‌نامند.

References

- Abdollahi M, GHasem Zadeh B, Rahbari Pour K (2013). Tasire namaye banahaye tarikhie bar tasvire zehni shahrvandane shahre Tabriz (Nemoone moredi: Gozare khiyabane tarikhie Tarbiat) [The effect of the view of historical monuments on the mental image of the citizens of Tabriz] Case Study: Crossing the historical street of Tarbiat, Journal of Studies on Iranian Islamic City, Vol. 11, pp. 65-71.

فهرست منابع

- Asadpour A, Faizi M, Mozaaffar F, Behzadfar M (2015). Typology of models and comparative study of methods in recording mental images and cognitive maps from the environment, Bagh-e nazar, Vol. 12, No. 33, pp. 13-22.
- Bazoovandi F, Shahbazi M (2014). Naghsheh sarzendegi dar eejade tasvire zehni shahrivandan va mizane bahreghiri az fazaye shahri (Motaleayeh moredi: Piyadeh rahe e khiyabane Sepahsalar e Tehran) [The role of vitality in Creating the mental image of citizens and the use of urban space (Case Study: The sidewalk of Sepahsalar street in Tehran, Journal of Urban Landscape Research, Vol. 1, No. 1, pp. 33-43.
- Carmona M, Heath T, Tenrak, Tisdell S (2003). Mekanhave omoomi, fazahaye shahri: Abade goonagoone tarahi shahri] Public places, urban spaces: Different dimensions of urban design) [F Gheraee, M Shokohi, Z Ahari, S Salehi), Tehran: Tehran University of the Arts.
- Emani F, Taki D, Tabaeen M (2013). Effect of cognitive map in mental models recreating of the environment, Knowledge & Research in Applied Psychology, Vol. 13, No. 50, pp. 10-10.
- Firouzi MA, Nematy M, Daripour N (2015). Comparative assessment of mental image of citizens with experts to quality of the urban environment in maskane Mehr (Case study: Omidie Townshi), Journal of Urban-Landscape Research, Vol. 1, No. 2, pp. 21-28.
- Harrison JA, Sarre Ph (1975). Personal construct theory in the measurement of environmental images, Environment and Behavior, Vol. 7, No. 1, pp. 3.
- Kakavand E, Barati N, Aminzade Gohar Rizi B (2013). Comparative assessment of mental image of citizens with planners to quality of the urban environment (Case study: Qazvin distressed area, Bagh-e nazar, Vol. 10, No. 25, pp. 101-112.
- Kaplan R, Kaplan S (1989). Experience of Nature, New York: Cambridge.
- Kazemi M, Saadat Yar S, Bitaraf F (2011). Taasir Tasvir Zehni Gardeshgaran bar Arzesh e Edrak Shodeh az Shahrhaye Saheli e Darya e Khazar Ba Takid bar Naghshe vaset e Keyfiat Avamel e Adrak Shodeh [The effect of tourists' mental image on the perceived value of the coastal cities of the Caspian Sea with emphasis on the role of intermediaries in the quality of perceived factors, Research and Urban Planning, Vol. 20, No. 6, pp. 19-34.
- Kirvaitiene S, Daunora Z (2007). Mental image of the city and methodical preconditions for its investigation, The 11th International Planning History Conference, 14 to 17 July 2004, pp. 1-9.
- Lang J (2011). Afarinesheh Nazariye Memari Naghshe Oloome Raftari dar Tarahie Mohit (Creation of architectural theory) The role of behavioral sciences in environmental design, A Ayni far, Tehran: Tehran University of the Arts, Eighth edition.
- Lynch K (1960). The Image of the City, London: The M.I.T. Press.
- Lynch K (1976). Simaye Shahr (The Image of City) [M Mozayani), Tehran: National University Published.
- Madani Pour A (2000). [Tarahie Fazaye Shahri: Negareshi bar Farayandhaye Ejtemaee-Makani] Urban space design: an approach to socio-spatial processe, F Mortezaee, Tehran :Urban Processing and Planning Company.
- Mc Andrew, Francis T (2014). Environmental psychology, Gh, Mahmoodi, Tehran: Vaniya.
- Najafi Charmini H, Khastou M (2015). Organizing the urban landscape with emphasis on legibility, Using Visual Preference Technique (V.P.T), Case study: Khayyam street of Qazvin, International Journal of Architecture and Urban Development, Vol. 50, No. 2, pp. 43-56.
- Nasar J Al (2014). [Tasvir Zehnie Arzyabaneh az Shahr] Evaluative mental image of the city, M Asadi, Tehran: Armanshahr.
- Nasar JL (1998). The evaluative image of the city, Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Pakzad J, Bozorg H (2015). Aleghbaye ravanshenasie mohit baraye tarahan, Environmental Psychology Alphabet for Designers, Tehran: Armanshahr.
- Pakzad J (2006). Mabanie Nazare va Farayande Tarahie Shahri, Theoretical foundations and process of urban design, Tehran: Shahidi Publication.
- Riza M, Doratli N, Fasli M (2012). City Branding and Identity, Journal of Social and Behavioral Sciences, Vol. 35, pp. 293-300.
- Saارين TF (1969). Perception of Environment, Washington: Association of American Geographers.
- Steinitz C (1968). Meaning and congruence of urban form and activity, Journal of the American Institute of Planners, Vol. 34, pp. 233-248.
- Sternberg R (2008). Cognitive Psychology, K Kharrazi, E Hejazi, Tehran: Samt Publication.
- Trieb M (1974). Stadtgestaltung-theorie und praxis, Bertelsmann Fachverlag.

Investigating the Evaluative Mental Image of Ahvaz Citizens Along Karun River (Case Study: The Enclosure Between White Bridge and Nature Bridge)

Mohammad Didehban¹(Corresponding Author), Shirin Sardarmoori², Parisa Ansarian³
Parnian Zadehmorad⁴

¹Assistant Professor, Department of Architecture, Faculty of Architecture and Urban Planning, Jundi-Shapur University of Technology, Dezful, Zhuzestan, Iran (mdidehban@jsu.ac.ir)

²M.A. in Architecture, Department of Architecture, Faculty of Architecture and Urban Planning, Jundi-Shapur University of Technology, Dezful, Zhuzestan, Iran (shirin.sardar.m@gmail.com)

³M.A. in Architecture, Department of Architecture, Faculty of Architecture and Urban Planning, Jundi-Shapur University of Technology, Dezful, Zhuzestan, Iran (p.ansarian@yahoo.com)

⁴M.A. in Architecture, Department of Architecture, Faculty of Architecture and Urban Planning, Jundi-Shapur University of Technology, Dezful, Zhuzestan, Iran (parnian_z@yahoo.com)

Received
22/08/2018

Revised
02/10/2019

Accepted
04/05/2020

Available Online
21/12/2020

Objective and Background: Urban space can be of great benefit to humans when it meets their expectations, making sense in the form of various environmental, social, physical, economic, and other dimensions. Evaluative images reflect the city's effective public mental image and provide a useful picture of the perceived quality of the dominant elements of the city. The urban landscape is important because it can act as a source of satisfaction for the people or a remedy for the daily concerns of life. The reshaping of the city must be guided by a visual program, the development of which requires an awareness of how people value urban landscape and its meaning.

Methods: This study was conducted to examine Ahvaz citizens' mental image of the elements along the banks of Karun River using evaluative criteria, such as a sense of relaxation, security, satisfaction, motivation, excitement, and popularity. This paper is an applied research project that has used quantitative and descriptive methods conducted by the recognition-evaluation method (evaluative images). The present study uses a random sampling method in which the female and male respondents are classified equally. The statistical population consists of Ahvaz citizens who were present in the area (residents and non-residents). Respondents were categorized by dividing the area into eight sections. The Cochran model was used to sample and estimate the sample size and to distribute the questionnaire. According to the results of this model, the statistical sample size is 186. The data were collected to evaluate the individuals' mental image and the degree to which these images were desirable or not (degree of effectiveness) using a questionnaire. The data were analyzed using the SPSS 20 Software. The questionnaire structure consists of two parts. People with the same conditions were not questioned. Therefore, the first part of the questionnaire included questions about age, gender, the number of visits to the park, the vicinity of the living space to the park, the purpose of going to the park (e.g., recreation, exercise, work, study and meeting with friends), and the time of going to the park. The second part of the questionnaire were prepared and formulated to evaluate Ahvaz citizens' mental images of the elements along the banks of Karun River following the theoretical research foundations using the "evaluative mental images" method.

Findings: The research findings indicated that the general public agreed on the spaces' visual attractiveness and unattractiveness. According to the evaluative attributes, Ahvaz citizens create strong positive evaluative mental images from the spaces with different functions and high environmental qualities. In contrast, low-quality spaces create poor evaluative mental images in people's minds. A poor mental image can be

created in the viewer's mind due to low security levels, low-quality equipment, dark sidewalks, dirt and pollution, insufficient sitting spaces on the river banks to watch the river landscape, placement of the settings in solitude and existence of unknown places (i.e., inappropriate location), and finally insufficient green space in the surroundings. This leads to an unpleasant feeling of space for the citizens. However, among the elements and spaces along the banks of Karun River, the bridges, the beach restaurants, the special scenery (e.g., the botanical garden, the sculpture, and the elements), the children's playground) due to its symbolic nature), the positive nostalgia in the viewer's mind, the novelty of spaces and functions, and the contrast with the surrounding environment, have formed a positive mental image in the viewer's mind.

Conclusion: According to studies, Ahvaz citizens' mental image is lower than the theoretical average due to the low evaluative attributes of walking and sports paths, riverside ,youth hangouts, and green spaces. In other words, these spaces have created a poor mental image in the viewer's mind. Also, an unpleasant feeling has been created in the citizens due to low level of security and quality of facilities, lack of lighting in the walking paths, pollution, lack of sitting space in the riverside to watch the river landscape, placement of the settings in solitude and existence unknown places (inappropriate location) and finally lack of different green space structure in the surrounding. However, among the existing spaces and elements in Karun riverside, bridges, beach restaurants, spectacular landscapes (botanical gardens, statue, and element), and children playground have created a positive mental image in the viewer's mind due to being a symbol and sign of positive memory in the viewer's mind, and due to the novelty of the spaces and function and contradiction with the surrounding environment. According to the research findings, the attributes of each section have been lower than the average and have had poor environmental quality. Therefore, it can be said that the following measures can be useful in improving the citizens' mental image in Karun Riverside. It can be improved by increasing the quality of the environment, enhancing the quality of sidewalks, creating navigation, increasing the social security in Karun Riverside using proper lighting. Provision of required facilities in various spaces along Karun Riverside, providing adequate sitting places, toilets, pavilions, buffet, and restaurants, and beautifying the area by eliminating the corners and blind spots is also helpful. Increasing the lighting in spaces and paths ,improving the quality of green space, and applying green space in different parts and increasing the number of symbolic elements are other effective solutions.

Key words:

Evaluative Mental Image, Urban Space, Ahvaz Citizens, Karun River.

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to the Journal of Iranian Architecture & Urbanism. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License.

(<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

نحوه ارجاع به این مقاله:

دیدهبان، محمد؛ سردارموری، شیرین؛ انصاریان، پریسا و زاده‌مراد، پرنیان (۱۳۹۹). بررسی تصاویر ذهنی ارزیابانه شهروندان در کناره رود کارون (نمونه موردی: حد فاصل پل سفید و پل طبیعت)، نشریه علمی معماری و شهرسازی ایران، ۱۱(۲)، ۷۷-۹۲.

HOW TO CITE THIS ARTICLE

Didehban M; Sardarmoori Sh; Ansarian P; Zadehmora P (2020). Investigating the evaluative mental image of Ahvaz Citizens along Karun River (Case study: The enclosure between White Bridge and Nature Bridge), Journal of Iranian Architecture & Urbanism, 11(2): 77-92.

DOI: 10.30475/ISAU.2020.145165.1061

URL: http://www.isau.ir/article_110055.html

